

زهرایسانی
گروهبان

مستند «لیلی من» شرح سفری شگفت‌انگیز پایه‌پای عروسک‌ها به نقاط مختلف ایران است که از شمال تا جنوب و از شرق تا غرب این سرزمین زیبا را در برمی‌گیرد. این مستند با هدف

جست‌وجوی عروسک‌های فراموش‌شده، به بازنشاسی و بازآفرینی یادگارهای فرهنگی‌ای می‌پردازد که بخشی از هویت و خاطرات مردم ایران را در خود جای داده‌اند. در عصر جهانی‌شدن و مدرنیته، بسیاری از فرهنگ‌ها و سنت‌های بومی تحت‌تأثیر تغییرات ناگهانی، ممکن است به فراموشی سپرده شوند. از آنجا که ضرورت ساخت چنین مستنداتی در دنیای امروز به‌وضوح احساس می‌شود، «لیلی من» با تمرکز بر عروسک‌های بومی و محلی، به مخاطبان یادآوری می‌کند که این نمادها نته‌تها بخشی از فرهنگ هستند، بلکه در تربیت نسل‌های آینده نیز نقش بسزایی دارند. با توجه به این‌که برای تولید این مستند یک‌سال‌ونیم تحقیق و پژوهش انجام شده، می‌توان انتظار داشت لیلی من با دقت به اهمیت موضوع، اثری دقیق و دغدغه‌مند باشد که تماشايش برای مخاطب قطعا جذاب خواهد بود. از آنجا که پرداختن به فرهنگ غنی ایران و نقش عروسک‌ها در تربیت کودکان این مرزوبوم از جمله دلایل اصلی تولید این مجموعه بوده، «جام‌جم» با احمد رضمانی، تهیه‌کننده و صادق قاسمی، کارگردان این اثر به بررسی چندوچون شکل‌گیری این مستند زیبا پرداخته است.

روایتی از عروسک‌ها

رضمانی، تهیه‌کننده مستند لیلی من درباره کلیت طرح این مستند و مسیر پیش‌تولید آن گفت: طرح اصلی به آقای قاسمی تعلق دارد. پیش از این، در چند پروژه دیگر مرتبط با میراث فرهنگی و تاریخی با ایشان همکاری داشته‌ام. حدود ۳ تا ۴ سال پیش، آقای قاسمی این طرح را به من ارائه دادند. طرح ایشان شامل تحقیقات دانشگاهی بسیار خوبی بود. در جلسه‌ای که در این زمینه برگزار کردیم، به این نتیجه رسیدیم که می‌توان از این طرح یک مستند تلویزیونی جذاب تهیه کرد. پس از آن، جلسات متعددی برگزار کردیم و در این جلسات به‌بررسی نقاط قوت و ضعف اثر و موانع احتمالی پرداختیم. به تدریج، بررسی‌های جامعی روی طرح انجام شد و پس از حدود یک سال تحقیق مجدد درباره عروسک‌ها، که بخش عمده‌ای از آن را خود آقای قاسمی انجام دادند، طرح نهایی شد. وی ادامه داد: در این مرحله، بانمای کلی‌ای که از طرح به دست آمد،

متوجه شدیم این موضوع چقدر جذاب است. وقتی به عروسک‌ها نگاه می‌کنید، می‌بینید این عروسک‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: یکی عروسک‌های بازیچه‌ودیگری عروسک‌های آیینی. عروسک‌های آیینی در مراسم و مناسبت‌های خاص استفاده می‌شوند، مانند عروسک‌هایی که برای باران خواهی یا برای طلب شفای بیمار مورد استفاده قرار می‌گیرند. یکی از عروسک‌های طلب شفا در استان خوزستان و اتفاقاً، خوراکی است. از سوی دیگر، عروسک‌هایی هم داریم که به‌ظاهر صرفاً جنبه بازیچه‌بودن داشته و تنها برای سرگرمی بچه‌ها طراحی شده‌اند.

تهیه‌کننده این مستند توضیح داد: اما در حین تحقیقات، متوجه شدیم عروسک‌های بازیچه علاوه بر سرگرمی، به مادران در تربیت دختران‌شان برای وظایف مادری کمک می‌کنند. در فرهنگ ما، این عروسک‌ها به دختران آموزش می‌دهند که چگونه وظایف خانوادگی و مادری را یاد بگیرند و به‌نوعی کمک‌حال مادرها در تربیت فرزندان‌شان هستند. این دیدگاه در کل کشور وجود دارد و جالب است که هر عروسک داستان پیدایش خاص خود را دارد. به‌عنوان مثال، عروسک‌ها در ترکمن‌صحرا به‌شکلی خاص ساخته می‌شوند، در حالی که در یزد به‌شکل دیگری طراحی می‌شوند. هر عروسک کاربردها و داستان‌های منحصربه‌فردی دارد که بسیار جذاب است. با این تحقیقات بود که با پیشرفت کار، طرح به مراحل نهایی خود نزدیک‌تر شد.

چالش‌های تولید

قاسمی درباره چالش‌هایی که برای تولید پیش‌بینی کرده بودند و تدبیر آنها عنوان کرد: اگر بخواهیم چالش‌ها را به دو دسته تقسیم کنیم، یکی در بخش فنی و دیگری در بخش تولید مستند است. در بخش تولید، ما از فصول مختلف شروع کردیم و در برخی از فصول به این نتیجه رسیدیم که شاید زمان مناسبی برای تولید اثر در آن فصل نبوده است. سپس در قسمت‌های بعدی، تغییر رویه دادیم. ما تأکید زیادی بر جنبه بصری کار داشتیم و قصد داشتیم فضایی زیبا و خاص خلق کنیم. لذا نیاز بود که تقسیم‌بندی‌های جغرافیایی، مانند شمال و جنوب را در نظر بگیریم و از طبیعت و معماری هر منطقه در جهت جذابیت، بهره‌برداری کنیم.

طراح، محقق و کارگردان مستند لیلی من اضافه کرد: اگر بخواهم به چالش‌های تولید اشاره کنم، باید بگویم عروسک‌های بازیچه معمولاً منابع پژوهشی خاصی ندارند، چراکه ویژگی اصلی آنها بازیچه‌بودن است اما عروسک‌های آیینی داستان‌ها و افسانه‌های زیادی دارند که هرکدام

می‌تواند به یک کتاب یا حتی یک فیلم تبدیل شود. به همین دلیل در این زمینه دست ما بازتر بود اما هر زمان به سراغ عروسک‌های بازیچه می‌رفتیم، من شخصاً با مشکاتی در تولید آنها مواجه می‌شدم. اگر بخواهیم توازن اثر را متناسب با انواع عروسک‌ها در نظر بگیریم، بخش‌های مربوط به عروسک‌های آیینی بسیار جذاب و خوب از آب درآمده‌اند. در مورد بازیچه‌ها، ما به‌دنبال داستان‌های جالبی هستیم. داستان‌هایی که ممکن است ارتباط عمیقی با هم نداشته باشند اما می‌خواهیم خط داستانی را به‌گونه‌ای پیش ببریم که از دیگر بخش‌ها مجزا نشود. قاسمی افزود: یکی از چالش‌های بزرگی که با آن مواجه شدیم، همکاری با نایابگرها بود. ما معمولاً با پیش‌زمینه‌ای از قبل به سراغ خانواده‌ها می‌رفتیم و در صحنه با اهالی صحبت می‌کردیم و از آنها می‌رسیدیم که به چه چیزهایی نیاز داریم. در اکثر موارد، خانواده‌ها با ما همکاری خوبی داشتند، به‌طوری‌که خانواده‌ها خودشان عروسک‌ساز شدند و نقش‌های مادر و دختر را ایفا کردند. ما از سازندگان عروسک خواستیم تا ما را راهنمایی کنند و این سازندگان خود مادران بودند که در داستان گنجانده شدند. آنها هم به‌عنوان سازندگان عروسک و هم به‌عنوان بازیگران در کار ما حضور داشتند، درحالی که ممکن است هرکسی نتواند به‌خوبی بازی کند.

لوکیشن‌های واقعی

رضمانی درخصوص تهیه‌کنندگی اثر و نسبت این موضوع بر تولید کیفی اظهار داشت: منابع بودجه ما محدود بود، بنابراین با مشورت آقای قاسمی به این نتیجه رسیدیم که این‌کار را در فضاهای واقعی و لوکیشن‌های سنتی انجام دهیم. از منظر تهیه‌کنندگی، هماهنگی چنین پروژه‌هایی بسیار دشوار بود و ما باید چند ویژگی اساسی را در کارمان لحاظ می‌کردیم: اول، لباس؛ دوم، فضای لوکیشن؛ و سوم، زبان محلی. به‌عنوان مثال، در قسمتی که در اردبیل کار کردیم، در روستای ایلاتجوق و شهرستان نیر، صحنه‌ها کاملاً به زبان ترکی ساخته شدند و فضا سازی‌ها نیز به‌طور کامل محلی و واقعی بودند. در تمام داستان ما، فضای واقعی و سنتی حفظ شده است. ما به دل ماجرا رفتیم و همه آنچه که به تصویر کشیده شد، دقیقاً همان بود که در بطن زندگی مردم منطقه وجود داشت؛ یا در مثالی دیگر در بافت سنتی یزد هم همچنان در لوکیشن‌های

واقعی کار کردیم، به‌ویژه در ابرکوه و در خانه سنتی آقازاده که یکی از خانه‌های ثبت ملی شده است. ما تلاش کردیم این نکات مهم را در ریخت‌تصویری کارمان لحاظ کنیم. به‌طور مثال برای مان مهم بود که اول، لباس؛ دوم، فضای سنتی و لوکیشن؛ و سوم، زبان محلی عیناً به‌تصویر کشیده شود. قاسمی در تکمیل صحبت رضمانی گفت: موسیقی و آوا نیز جزو مواردی بود که تلاش کردیم در این مستند ثبت و حفظ شود. ما دلالایی را در این پروژه ضبط کردیم که امیدواریم به‌زودی پخش شود. یکی از آنها دلالایی بسیار زیبایی از خوزستان است که در قسمت‌های اضافه‌شده، گنجانده شده است.

روایت‌هایی تازه از عروسک‌های سنتی

قاسمی در پاسخ به این پرسش که آیا در خلال سفر به استان‌ها حضور در منطقه به‌اطلاعات جدیدی پیرامون عروسک‌ها دست یافته‌اند، گفت: برخی از عروسک‌ها شناخته‌شده و در حال ثبت هستند، در حالی که برخی دیگر کاملاً ناشناخته‌اند. در این کار، ما یک عروسکی را کشف کردیم که به‌طور غیرمنتظره‌ای از دل کار بیرون آمد. یعنی ما به‌همراه اعضای تیم، با مردم محلی نشستیم و صحبت کردیم و متوجه شدیم این مردم عروسکی دارند که خودشان هم از آن اطلاع چندانی ندارند. یکی از این عروسک‌ها، عروسک «لیلیک» مربوط به بهبهان از توابع خوزستان است. البته در گلستان نیز چنین اتفاقی افتاده است.

رضمانی، تهیه‌کننده این اثر اضافه کرد: در روستای قلعه‌قافه از توابع بخش مرکزی مینودشت از استان گلستان، وقتی با خانم عصمت‌خواجه، عروسک‌ساز آن منطقه، صحبت می‌کردیم، عروسکی را معرفی کرد که ابتدا ما فکر می‌کردیم داستان دیگری دارد. در واقع، براساس تصورات اولیه خودمان پیش رفتیم، زیرا لباس این عروسک کاملاً دست‌ساز بود و از پارچه‌های محلی‌ای تهیه شده بود که هیچ‌کدام از محصولات کارخانجات نیستند؛ این پارچه‌ها به‌طور سنتی توسط مردم محلی بافته می‌شود. زمانی که ما به بررسی این عروسک پرداختیم، متوجه شدیم که داستان آن کاملاً متفاوت از آن است که ما صرفاً به‌خاطر لباسش به سراغش برویم و به موضوعات بسیار عمیق‌تری مانند تربیت مادران برای فرزندان‌شان مرتبط می‌شود. چرا که این عروسک آگاهانه دارای سیری تحولی است. این عروسک در ابتدا دست ندارد و صورتش کاملاً پوشیده است.

لالایی برای لیلی‌های سرزمینم

مستند «لیلی من» داستان پیدایش عروسک‌های ایرانی را در تاریخ ثبت و روایت کرده است

در واقع کار کردیم، به‌ویژه در ابرکوه و در خانه سنتی آقازاده که یکی از خانه‌های ثبت ملی شده است. ما تلاش کردیم این نکات مهم را در ریخت‌تصویری کارمان لحاظ کنیم. به‌طور مثال برای مان مهم بود که اول، لباس؛ دوم، فضای سنتی و لوکیشن؛ و سوم، زبان محلی عیناً به‌تصویر کشیده شود. قاسمی در تکمیل صحبت رضمانی گفت: موسیقی و آوا نیز جزو مواردی بود که تلاش کردیم در این مستند ثبت و حفظ شود. ما دلالایی را در این پروژه ضبط کردیم که امیدواریم به‌زودی پخش شود. یکی از آنها لالایی بسیار زیبایی از خوزستان است که در قسمت‌های اضافه‌شده، گنجانده شده است.

لیلی: نام اغلب عروسک‌های ایرانی

تهیه‌کننده لیلی من در خصوص انتخاب نام این مستند توضیح داد: عروسک «لیلی» مهم‌ترین عروسک استان فارس است. این عروسک مربوط به شهرستان رستم و روستای بابامیدان است که در حدفاصل بین سه استان فارس، چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد قرار دارد. این عروسک به قوم لر استان فارس تعلق دارد و در نورآباد و ممسنی شناخته شده است. عروسک لیلی بسیار زیباست و حدود ۶۰ سانتی‌متر ارتفاع دارد و تنها عروسک متحرک است. یکی از دلایلی که ما نام این عروسک را برای مستند انتخاب کردیم، همین خاص‌بودن آن است. یعنی دخترپچه‌های ایرانی اغلب عروسک‌های‌شان را لیلی صدا می‌زنند. علاوه بر این، به‌دلیل داستان معروف لیلی و مجنون، بسیاری از اقوام ایرانی و فرهنگ‌های مختلف در کشور، نام عروسک‌های خود را لیلی می‌گذارند. به‌عنوان مثال، در خوزستان، یزد و حتی خراسان شمالی نیز این موضوع مشاهده می‌شود.

قاسمی توضیح رضمانی را این‌گونه تکمیل کرد: لیلی به‌معنای عروس است، یعنی عروسی که عروسک است. بچه‌ها در حین بازی با عروسک‌ها، خودشان را به جای او می‌گذارند. البته این نام‌گذاری از طرف والدین بوده و نسل به‌نسل منتقل شده است اما این‌که در ابتدا چه‌کسی این نام را روی عروسکش گذاشته در منابع مکتوب نیامده است. این مسأله به‌خصوص در مناطق یزد، فارس، کرمان، خراسان و خوزستان به‌وضوح دیده می‌شود.

انتخاب استان‌ها براساس اولویت‌های بصری

کارگردان لیلی من درباره انتخاب استان‌ها برای تهیه اثر عنوان کرد: ما سعی کردیم این انتخاب را در بهترین زمان ممکن انجام دهیم. اگر به کار مراجعه کنید، می‌توانید فریم‌به‌فریم تصاویری از تابلوهای هر استان ببینید که اثر اسانید بزرگ را در ذهن مخاطب تداعی می‌کند. در واقع زمان انتخاب لوکیشن‌ها به زمان نوردهی خوب و طبیعی منطقه هم بستگی داشته و این نکته یکی از اولویت‌های ما بوده است. البته همان‌طور که در ابتدای صحبت‌های مان گفتم قدرت داستانی پیدایش عروسک‌ها هم برای مان مهم بود. تلاش کردیم حداقل در شروع تولید اول به سراغ عروسک‌هایی برویم که قدرت داستانی زیادی داشته‌اند. رضمانی با اشاره به این‌که قبل از حضور در هر استان، شهر یا روستا، کاملاً نسبت به عروسک‌های آنجا آشنا بوده‌اند، ادامه داد: در این راستا، یک تیم پژوهشی تشکیل دادیم که شامل خانم توانا و خانم قاسم‌پور بود. این دو نفر به‌دلیل مطالعه و پژوهش‌های گسترده‌ای که در این زمینه داشتند، از اعضای پژوهشگاه میراث فرهنگی وابسته به وزارت میراث فرهنگی بودند. البته تیم پژوهشی ما در ابتدا شامل افراد دیگری بود اما به‌دلایل مختلف همکاری با آنها ممکن نشد. خوشبختانه با این تیم مجرب و با کیفیت همکاری کردیم که کمک شایانی به ما کردند. زمانی برای تصویربرداری در محل حاضر می‌شدیم که عروسک‌ها و هنرمند عروسک‌ساز به‌طور کامل معرفی می‌شدند. ما با آگاهی کامل به این فضا می‌رفتیم اما در ضمن، زمانی که گروه جمع می‌شد، برای نهایی‌کردن لوکیشن فیلمبرداری، دوباره تحقیقات میدانی انجام می‌دادیم. آقای قاسمی به‌عنوان کارگردان پروژه، در این باره بیشترین زحمت بر دوش‌شان بود که من نیز در این زمینه در کنارشان بودم. تأیید نهایی ایشان در مورد انتخاب لوکیشن‌ها بسیار مهم بود، زیرا ما به‌دنبال مکان‌هایی واقعی و سنتی بودیم که کاملاً با فرهنگ آن منطقه همخوانی داشته باشد.

رضمانی:
عروسک لیلی بسیار زیباست و حدود ۶۰ سانتی‌متر ارتفاع دارد و تنها عروسک متحرک است. یکی از دلایلی که ما نام این عروسک را برای مستند انتخاب کردیم، همین خاص‌بودن آن است

متن کامل این گزارش را در «جام‌جم آنلاین» بخوانید

متن کامل

مستند

انتشار مستند «وداع تهران»

مستند «وداع تهران» به مناسبت سالگرد سانحه سقوط بالگرد حامل رئیس‌جمهور شهید، آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی و یاران ایشان منتشر شد. این مستند ۴۰ دقیقه‌ای که توسط خانه تولیدات جوان سیمرغ تولید شده است، به ثبت حال‌وهوای مراسم تشییع پیکر شهدای خدمت مستند وداع تهران به تهیه‌کنندگی محمدرضا عبدالحمیدی و کارگردانی سید محمد میرزوالهی، با روایتگری حامد عسکری، لحظات ناب و بغض‌آلود وداع با رئیس‌جمهور و جمعی از باران ایشان را از دریچه دوربین و کلام به نمایش می‌گذارد. این اثر به نوعی بازنمایی‌کننده احساسات و یادآوری خاطرات آن روز تلخ است که در آن جمعی از خدمتگزاران کشور به شهادت رسیدند. این مستند از سوی خانه تولیدات جوان سیمرغ منتشر شده و امیداست که بتواند یاد و خاطره شهدای خدمت را زنده نگه دارد.

کودکانه

فصل جدید «دوقلوها» در راه است

فصل جدید مجموعه آموزشی «دوقلوها» با عنوان «دوقلوها در شهر پنج ستاره» در حال تولید است و به‌زودی از شبکه دوی سیما پخش خواهد شد. این مجموعه که در بزرگ‌ترین دکور کودک تلویزیون ایران ساخته می‌شود، تجربه‌ای متفاوت را برای کودکان و خانواده‌ها به ارمغان می‌آورد. داستان این فصل در یک شهر جادویی میان ابرها جریان دارد و به موضوعات مهمی چون حقوق و تکالیف شهروندی، فرزندآوری و آشنایی با مشاغل مختلف می‌پردازد. همکاری این مجموعه با مرکز سیمرغ و شهرداری تهران، به غنای محتوای آن افزوده و هدف آن افزایش آگاهی کودکان نسبت به دنیای پیرامون‌شان است. با توجه به محتوای غنی و جذاب، انتظار می‌رود که فصل دوم دوقلوها محبوبیت زیادی بین مخاطبان داشته باشد و بتواند به یادگیری و سرگرمی کودکان کمک کند. این مجموعه نویدبخش یک سفر آموزشی و تفریحی هیجان‌انگیز برای خانواده‌ها خواهد بود.

علاقه خانم‌های آمریکایی به فرش ایرانی

فرش دستباف ایرانی قرن هاست که مورد توجه مردم کشورهای جهان قرار دارد. در همین رابطه یک خانم آمریکایی در برنامه سندیاد از شبکه دوم سیما از علاقه زنان آمریکایی به این هنر ارزنده ایرانی صحبت کرده است. فرش ایرانی نه‌تنها نمادی از هنر و فرهنگ غنی ایران است بلکه به عنوان یک کالای فرهنگی در بازارهای جهانی نیز شناخته می‌شود و روز به روز بر محبوبیت آن افزوده می‌شود.

